

UMEÅ UNIVERSITET

VÄLKOMMEN TILL KUNSKAPSVECKAN

WELCOME

UMEÅ UNIVERSITET

Hedersrelaterat våld och förtryck

- när normer och värderingar står i konflikt

30 oktober 2024, Devin Rexvid Stockholms universitet, Maria Stefansson Region Västerbotten

Upplägg av pass

Hälso- och sjukvårdens och tandvårdens arbete med hedersrelaterat våld och förtryck

- **Maria Stefansson**, Folkhälsoenheten vid Region Västerbotten

Förskolans möte med hederskulturen

- **Devin Rexvid**, Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet

UBMEJEN UNIVERSITIÄHTA

Hälso- och sjukvårdens och tandvårdens arbete med hedersrelaterat våld och förtryck

Maria Stefansson, Folkhälsoenheten Region Västerbotten

Hedersrelaterat våld och förtryck

”Hedersrelaterat våld och förtryck, liksom mäns våld mot kvinnor generellt, har sin grund i kulturella **föreställningar om kön, makt och sexualitet.**

I hederstänkandet står föreställningar om **oskuld och kyskhet i fokus** och familjens rykte och anseende ses som avhängigt flickors och kvinnors faktiska eller påstådda beteende.

Kontrollen kan sträcka sig från **begränsningar i vardagen** som rör exempelvis klädval, socialt umgänge och rörelsefrihet **till livsval** som utbildning, jobb, giftermål och skilsmässa.

Pojkar samt homosexuella, bisexuella och personer med könsöverskridande identitet och uttryck kan också drabbas.

I sin extrema form kan kontrollen leda till **hot om våld och våld, inklusive dödligt våld.**”

Regeringens definition

Hälso- och sjukvårdens ansvar

- **Undersök** om våld är en möjlig bakomliggande faktor - inom tex tandvården ska de särskilt uppmärksamma akuta skador och kroniska tillstånd som t.ex. diffus smärtproblematik, tandvårdsrädsla och gravt försummad tandhälsa.
- **Erbjud** adekvat **vård** och stöd.
- Gör en korrekt **dokumentation**.
- **Informera** om hur man kan komma i kontakt med andra enheter inom hälso- och sjukvård, frivilligorganisationer och polis.
- **Hjälp** personen att komma i kontakt med socialtjänsten om samtycke finns.
- Gör **orosanmälan** till socialtjänsten vid misstanke om att ett barn far illa.

Gemensamma författningssamlingen avseende hälso- och sjukvård, socialtjänst, läkemedel, folkhälsa m.m.

ISSN 2002-1054, Artikelnummer 2022-6-7967
Utgivare: Chefsjurist Pär Ödman, Socialstyrelsen

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer;

HSLF-FS
2022:39

Utkom från trycket
den 22 juni 2022

beslutade den 31 maj 2022.

Socialstyrelsen föreskriver följande med stöd av 8 kap. 1 § 5 och 5 § socialtjänstförordningen (2001:937), 8 kap. 1 och 2 §§ hälso- och sjukvårdsförordningen (2017:80), 8 kap. 5 § andra stycket patient-säkerhetsförordningen (2010:1369), 2 § 3 förordningen (1985:796) med vissa bemyndiganden för Socialstyrelsen att meddela föreskrifter m.m. samt 13 § andra stycket tandvårdsförordningen (1998:1338) och beslutar följande allmänna råd.

1 kap. Inledande bestämmelser

Författningens innehåll

1 § Denna författning innehåller bestämmelser om

- socialnämndens ansvar för planering och styrning (2 kap.),
- kompetens för uppgifter inom socialtjänsten (3 kap.),
- socialnämndens utredning av våldsutsatta vuxna (4 kap.),
- socialnämndens utredning av våldsutsatta barn och barn som be-
vittnat våld (5 kap.),
- socialnämndens insatser (6 kap.),
- hälso- och sjukvårdens ansvar (7 kap.), och
- tandvårdens ansvar (8 kap.).

Tillämpningsområde

2 § Dessa föreskrifter ska tillämpas av socialnämnder och vårdgivare i deras arbete med våld i nära relationer.

3 § Föreskrifterna i 1–6 kap. ska gälla för verksamhet som omfattas av socialtjänstlagen (2001:453).

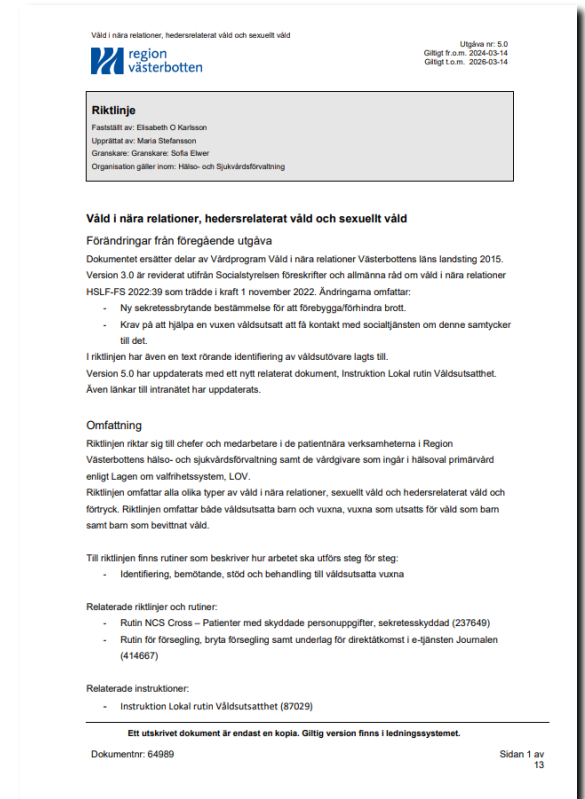
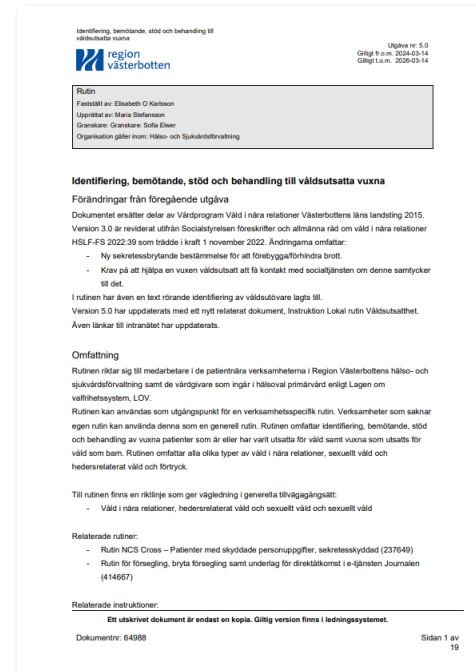
Styrande och stödjande dokument

Riktlinjer och rutiner

- Riktlinje vuxna, barn, HRV
- Rutin vuxna
 - Fler rutiner under framtagande
- PM Kvinnlig könsstympning
- Dokument för resa till föräldrars hemland

Journal

- Sökord Våld i nära relationer
- Anteckningstyp Våldsutsatthet

Styrande och stödjande dokument

Stödmaterial

- Frågekort
- Flödesschema
- Instruktion för att ta fram Lokal rutin

Utbildning

- Fysiska utbildningar
- Digitala utbildningar
 - Ny utbildning om HRV, Rebecca
- Webbutbildningar

Fråga om våld Lathund för frågor om våldsutsatt	
Våld i nära relationer	Våld i nära relationer kan utövas på olika sätt; psykiskt, fysiskt och sexuellt men också bl.a. ekonomiskt. Utövaren kan vara en tidigare eller nuvarande partner, annan närstående person eller familj och släkt.
Förslag till inledning	Eftersom vi vet att det förekommer våld i nära relationer och utsatt för våld har stor betydelse för hur vi mår så frågar vi alla vi möter om det.
Förslag till frågor	<ul style="list-style-type: none"> • Hur har du det i din/dina nära relationer? • Känner du dig trygg i dina nära relationer? • Känner du att du kan tala fritt om vad du tänker och känner? • Känner du dig kontrollerad eller begränsad av din partner eller annan närstående? • Brukar din partner uttala sig kränkande eller nedvärderande om dig och det du tycker, tänker eller känner? • Har du någon gång blivit slagen, sparkad, knuffad eller på annat sätt fysisk? • Jag ser att du har ett bild? • Är du orolig att din partner mår illa eller sjuk? • Har du sex som du mår? • Har du någon gång varit sexuella handlingar mot? • Har du varit med om att pengar, alkohol, kläder? • Är du i nuläget rädd för annan i din omgivning? • Upplever du dig kontrollerad eller landsmän-/kvinno partner, utbildning/yrke? • Jag vet att det är land vänligt att omskära/klip ut för dig?
Hur kan man fråga?	<ul style="list-style-type: none"> • Enskilt • Ostört • Tolk vid behov
Om JA	<ul style="list-style-type: none"> • Tro på personen, lyssna och stötta. • Bekräfta att våld är orätt men krisera eller skuldslag inte förövaren. • Respektera personens rätt att bestämma. • Om personen har barn har vi en skyldighet att göra en orosanmälan till socialtjänsten. • Informera om hur man kan komma i kontakt med andra enheter inom hälso- och sjukvård, socialtjänst, frivilligorganisationer och polis. • Gör en bedömning av säkerhet och risk för att avgöra om akuta insatser behövs, se nedan.
Bedömning av säkerhet och risk	<ul style="list-style-type: none"> • Har våldet ökat i omfattning på sistone? • Finns det risk för att våldet ökar nu när du har berättat? • Har förövaren förvarnat hotat att döda dig? • Kan du återvända hem? • Har du någon du kan bo hos om du behöver lämna hemmet? • Är du inför (eventuell) resa till ditt hemland orolig för att bli bortgift eller utsattas för kvinnlig könsstympning? Är du rädd för något annat? • Har du någon som funderat på att ta livet av dig? • Finns barn i familjen? • Har förövaren någon gång hotat eller slagit barnen?
VARFOR ska vi fråga?	<ul style="list-style-type: none"> • Våldsutövare är inte ovanligt och har ett starkt samband med olika typer av ohälsa. • Tecknen är ofta diffusa eller obefintliga, den våldsutsatta känner ofta skuld och skam och berättar inte spontant. • Patientträva verksamheter inom Region Västerbotten ska ställa frågor om våldsutövare på rutin till alla patienter samt vid indikation. • Din insats idag kan vara ett bidrag till förändring. Ett bra bemötande kan lägga grund för att personen tar kontakt med andra för stöd.

Läs mer i regionens riktlinjer och rutiner inom området:
 • Riktlinje: Våld i nära relationer, hederrelaterat våld och sexuellt våld
 • Rutin: Identifiering, bemötande, stöd och behandling till våldsutsatta vuxna
 Dessa hittas på intranätet länka under Vård/handböcker eller via LITA.

Flödesschema vid svar på frågor om våld i nära relationer

Fråga om våld i nära relationer, tex: Jag vet inte om det är ett problem för dig, men många av dem vi träffar i arbetet har upplevt våld i sina relationer. Våldet kan vara bland annat fysiskt, psykiskt eller sexuellt. Vi har därför börjat fråga alla rutinmässigt om detta. Har du blivit utsatt för våld av någon person i din familj eller som du känner väl?

JA, TIDIGARE VÅLDSERFARENHET	JA, NUVARANDE UTSATT	NEJ
Tacka för förtroendet, bekräfta att våld är orätt. Ställ frågor relevanta för vård och behandling. <i>Fråga om personen vill ha ytterligare stöd inom hälso- och sjukvården.</i>	Tacka för förtroendet, bekräfta att våld är orätt. Ställ frågor relevanta för vård och behandling. <i>Fråga om personen vill ha stöd inom hälso- och sjukvården.</i>	Berätta att det går bra att ta upp frågan igen om personen vill. Erbjud kort med telefonnummer till regionala verksamheter för stöd och Kvinnofridslinjen.
JA, VILL HA STÖD	JA, VILL HA STÖD	NEJ
Erbjud om möjligt kontakt med intern resurs. Berätta om regionala verksamheter för stöd och erbjud kontaktpuppgifter.	Berätta att det går bra att ta upp frågan igen om personen vill. Erbjud kort med telefonnummer till regionala verksamheter för stöd och Kvinnofridslinjen.	Berätta att det går bra att ta upp frågan igen om personen vill. Erbjud kort med telefonnummer till regionala verksamheter för stöd och Kvinnofridslinjen.
FRÅGA OM BARN UNDER 18 ÅR		
Ja, har barn	Nej	
Gör anmälan till socialtjänsten om misstanke om barn som får illa.	Ej behov av anmälan till socialtjänsten om barn som får illa.	
FRÅGA OM PERSONEN VILL HA HJÄLP ATT FÅ KONTAKT MED SOCIALTJÄNSTEN		
Ja, vill ha hjälp	Nej	
Kontakta socialtjänsten på lämpligt sätt.	Berätta att det går bra att ta upp frågan igen om personen vill.	
GÖR RISKANALYS* – KAN PERSONEN GÅ HEM?		
Ja, personen kan gå hem	Nej, personen kan inte gå hem	
Erbjud kontaktpuppgifter till socialtjänst, polis och ev. kvinnojour eller liknande.	Kontakta socialtjänst omedelbart.	

* Beskrivning av Riskanalys finns i [Rutin: Identifiering, bemötande, stöd och behandling till våldsutsatta vuxna](#)

För kontaktpuppgifter se nästa sida.

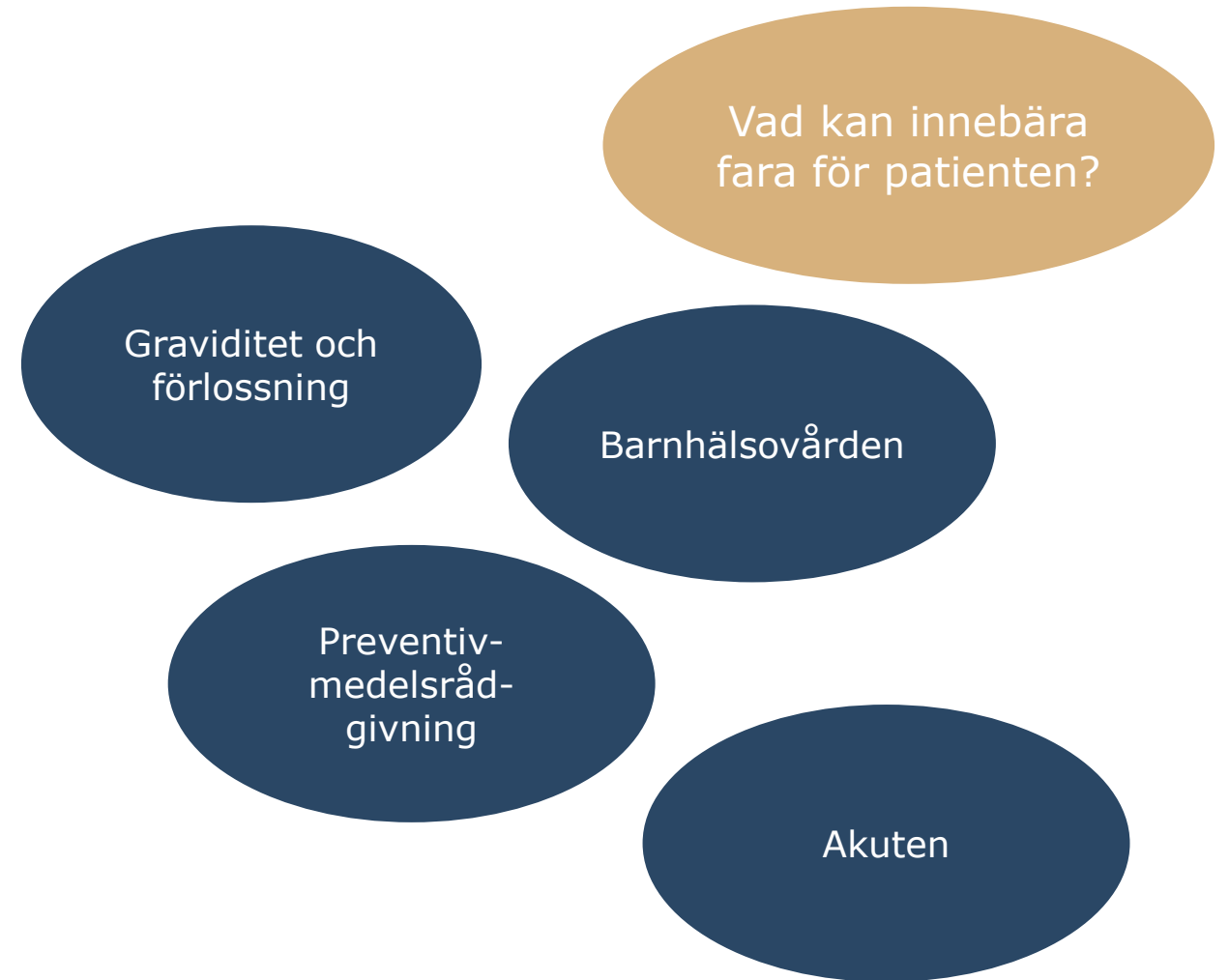

Hur kan hälso- och vårdpersonal möta HRV?

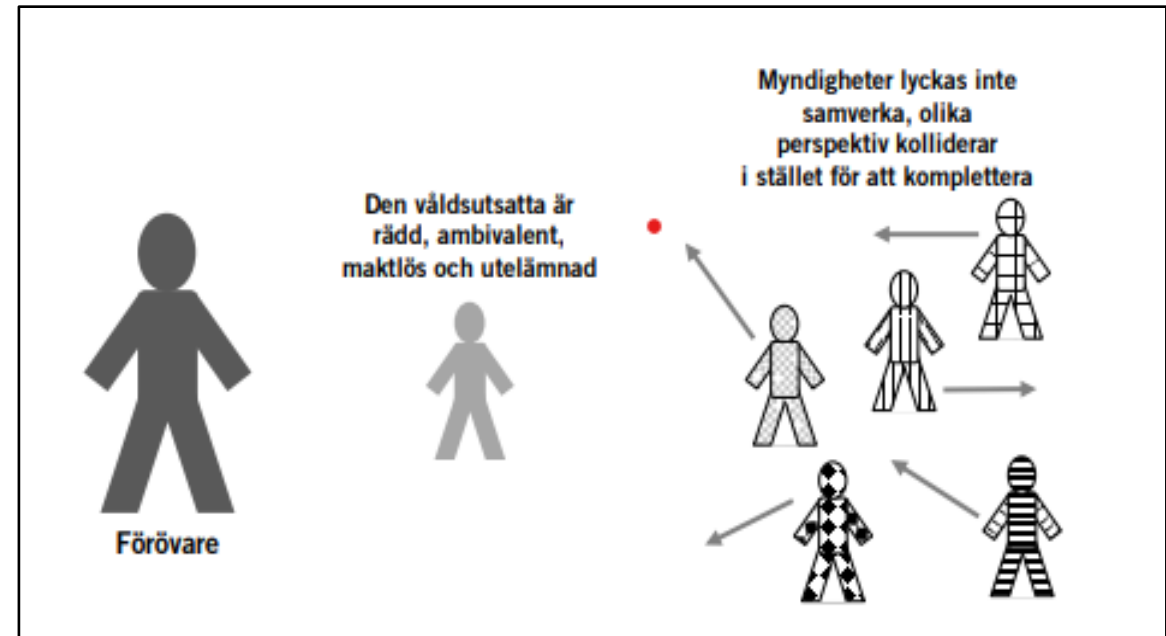
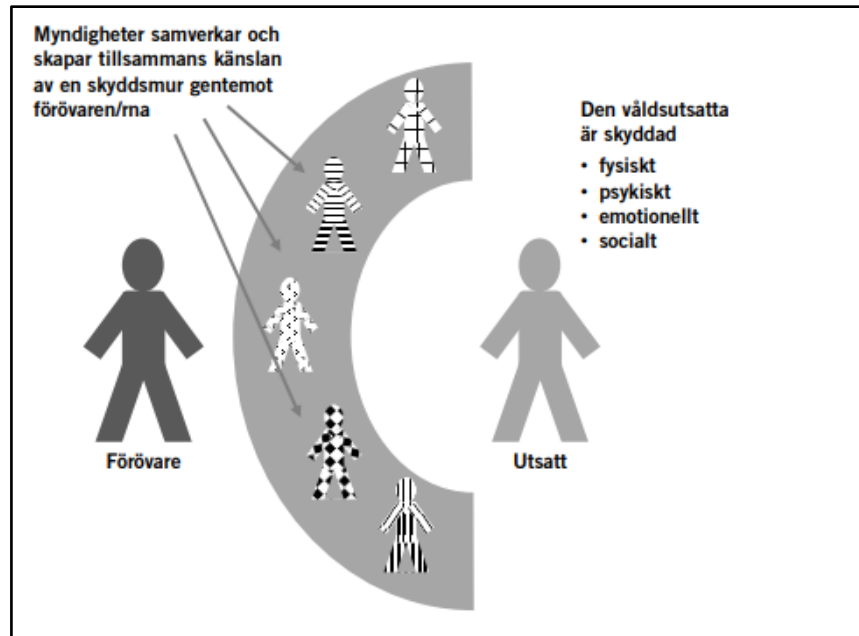
Alla verksamheter har en viktig roll och ansvar i att:

- upptäcka och uppmärksamma våldsutsatthet,
- se till att personer som har utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck får det stöd och den vård och behandling som de behöver,

...och därför behöver rutiner och riktlinjer fastställas inom alla verksamheter.

Arbete mot våld är ingen ensamuppgift

Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck, SOU 2015:55

- Våld i nära relationer är ett mångsidigt problem och kräver att många samverkar.
- Samverkan behövs ofta både i enskilda ärenden och på övergripande nivå.
- Många våldsutsatta och barn som bevittnat våld behöver insatser från både socialtjänsten och hälso- och sjukvården, tex kontakt med vårdcentraler, BVC, MVC, ungdomsmottagningar, barn- och ungdomspsykiatri, vuxenpsykiatri, elevhälsan. Insatserna behöver tex samordnas så att de inte motverkar varandra
- Fler aktörer såsom Polis, Skatteverket, Kriminalvården m.fl.

UBMEJEN UNIVERSITIÄHTA

Förskolans möte med hederskulturen

Devin Rexvid, Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet

Upplägg

- Vad är heder? - En allmän orientering
- Bakgrund till studien
- Förskolans samhällsuppdrag
- Hinder i arbetet med samhällsuppdraget
- Tecken på hedersnormer i förskolan
- Hedersrelaterade krav på förskolan
- Hantering av hedersrelaterade krav
- Förskolans sätt att jobba mot könsstereotypa föreställningar
- Orosanmälningar till socialtjänsten
- Slutord

Heder i den tidigmoderna Norden

- Heder i nordiska sammanhang: (tidig)modern tid 1600-1900
- Ej hedersmord
- Självmord pga. utomäktenskaplig graviditet
- Barnamord
- Dueller
- Hederssjälvmord pga. ekonomiska konkurser
- Två mönster
 1. Mäns sexuella beteende reglerades och de bestraffades
 2. Kvinnor bestraffades inte med livet- böter
- Milstolpar: individualisering, legalisering, urbanisering, anonymisering, sekularisering, starka stater, tillit till staten, jämställdhet

Men Vad är heder?

Heder som:

1. En **känsla**: en känsla, en manifestation av den i uppförandet och omgivningens värdering av beteendet (Pitt-Rivers, 1968)
2. En **social dynamik**: en personsvärde i eget och i samhällets öga (Pitt-Rivers, 1965)

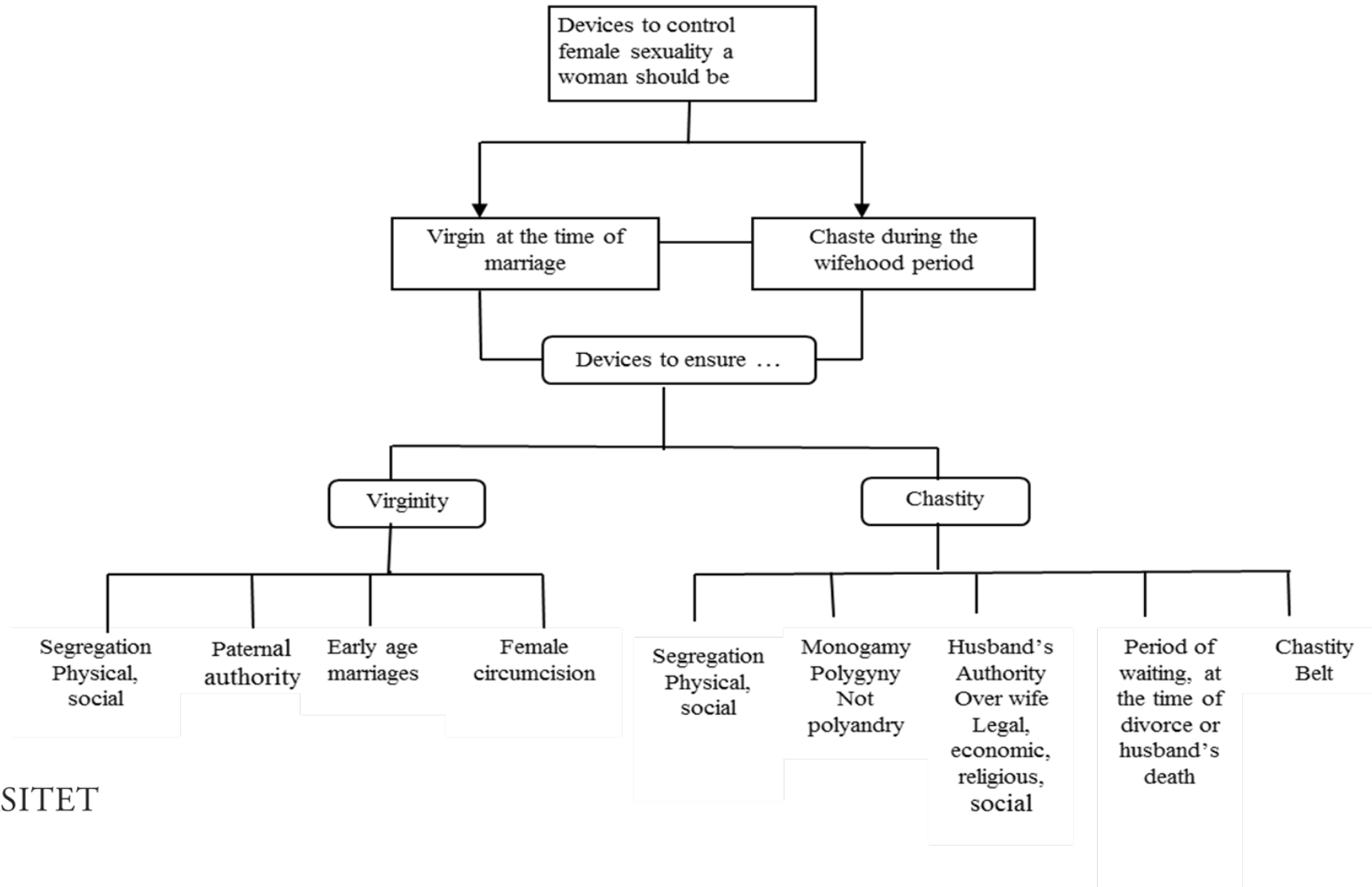
Vad är Heder?

- Överordnade betydelsen av moraliska värderingar knutna till mäns beteenden, paternalism och ägande
- Genomgripande: livets alla områden
- "Större än gud", levande död
- Olika krav på män och kvinnor
- Mäns ansvar: obefläckat namn
- Kvinnors ansvar: rent blod
- Heder - vanheder
- Skam - skamlöshet

Mäns dubbla roller

Kvinnor i hederskulturen

Varför utövas HRV? Vad är motivet?

- Förebygga social död genom HRV
- Bevara eller återupprätta
Motiven tar sig tydliga ord i hedersmord
en del av socialiseringen av pojkar

Några exempel på Utlösande faktorer:

Rykten

Umgänge med det motsatta könet

För- och utomäktenskapligt sex

Västerländskt beteende

”Oanständig klädsel”, Slöjvägran

Rymma hemifrån

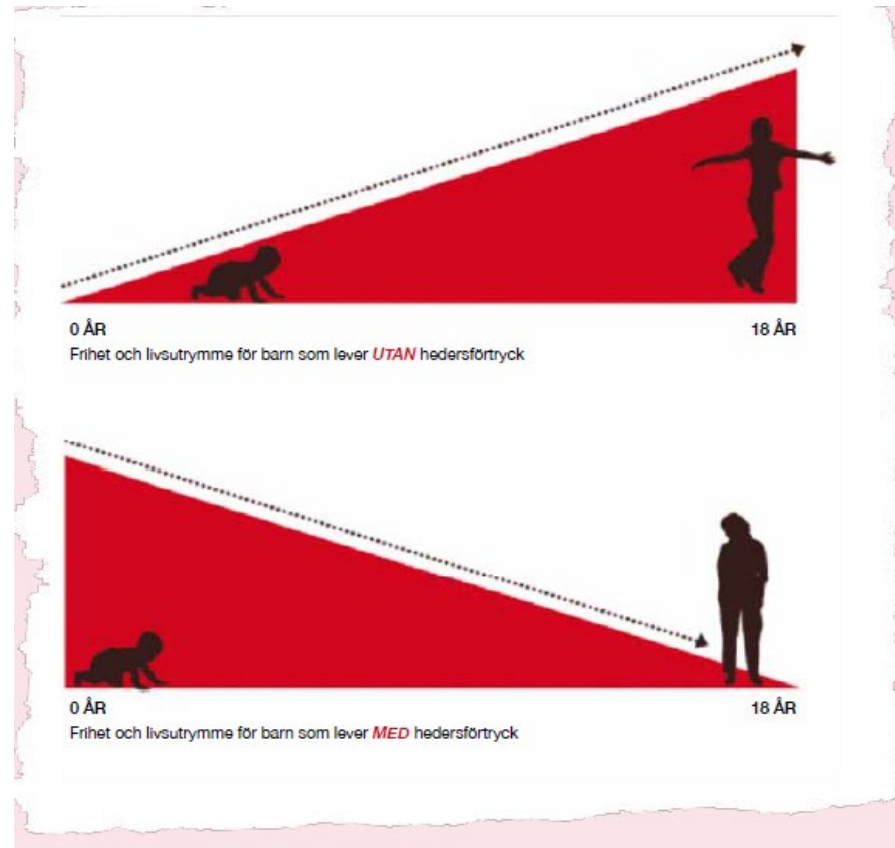
Vägra gifta sig med familjens kandidat

Ta ut skilsmässa

Kort om bakgrunden till studien

- Utvecklingen av kvinnors och barns fri- och rättigheter i Sverige
- Migration till Sverige
- Ändrade migrationsmönster
- Integration i bred mening dvs. inkl. familjepolitik och skolpolitik
- Behov av tidiga insatser mot HRV
- Olika kvinnorörelser i Sverige
- Metoo

HRV drabbar inte barn i förskoleålder

Teoretisk utgångspunkt: universella förmågor

1. leva ett mänskligt liv av normal längd
2. ha kroppslig hälsa, inklusive reproduktiv hälsa, få näring och ha tak över huvudet
3. ha kroppslig integritet, dvs. att kunna röra sig fritt från plats till plats, att suveränt kunna bestämma över sin kropp, gå säker för övergrepp inklusive sexuella, som barn gå säker för sexuellt utnyttjande och familjevåld, har möjlighet till sexuell tillfredsställelse och välja om hon vill ha barn eller ej.
4. Använda sinnen, fantasi och tänkande, dvs. att kunna föreställa sig saker, tänka och resonera. Att använda sin fantasi och sitt tänkande till att reflektera över egna erfarenheter och att fritt uttrycka sig inom olika områden och att använda sitt intellekt i politiskt och konstnärligt syfte inom ramen för en garanterad yttrandefrihet.
5. ha känslor, uttrycka dem, älska och bli älskad, känna sorg och berättigade vrede
6. kritiskt reflektera över sitt liv och utveckla ett praktiskt förnuft
7. känna samhörighet och leva tillsammans med andra människor
8. leva i samvaro med andra arter dvs. djur, växter och natur.
9. leka, skratta och njuta av aktiviteter på fritiden
10. ha kontroll över omgivningen bl.a. genom politiskt engagemang

(Nussbaum, 2002)

Förskolans samhällsuppdrag

- Företräder samhällets grundläggande värderingar
- Värdegrundsarbete: **medborgarfostran**
- Demokrati
- Mänskliga rättigheter
- Jämställdhet
- Integration
- **Hedersfostran**

Hinder i arbetet med samhällsuppdraget

- **Organisatoriska:** frivillighet, förskolemarknad, bristande stöd
- **Strukturella:** segregation, bristande tillit
- **Professionella**
 - Värdegrundsarbetarnas hedersvärderingar
 - Professionell neutralitet
- **Konfessionella**
 - Hur barn bli till
 - heteronormen
- **Kommunikativa**
 - Språk
 - Utbildning

Tecken på hedersnormer i förskolan

- Vårdnadshavarnas val av förskola
- Vårdnadshavarnas oro beroende på barnets ålder
- Gruppträck
- Ensamstående mödrars utsatthet för kollektivt förtryck
- Isolerade mödrar
- Mödrar som saknar andra verktyg än aggression
- Mödrars svårigheter med att sätta gränser för söner
- Mödrar som upprätthåller könssegregation och anständig klädsel
- Mödrar som har söner som överhuvud
- Pojkar som inte följer kvinnors, mödrars och kvinnliga pedagogers, gränser
- Pojkar som agerar pappas förlängda arm i förskolan
- Pappor som inte tar instruktioner från kvinnlig personal
- Pappor som inte kommunicerar med kvinnlig personal
- Pappor i leksituationer
- Flickor som omsorgspersoner
- Personal som upprätthåller hedersnormer: att lära läraren

Hedersrelaterade krav på förskolan

- Könnssegregation
 - Mellan barn
 - Barn och anställda
 - Vårdnadshavare och personal
- Mansfria avdelningar och arbetsuppgifter
- Kvinnliga omsorgsgivare

Hantering av hedersrelaterade krav

- Dominans
- Samarbete
- Undvikande
- Kompromiss
- Anpassning

Förskolans sätt att jobba mot könsstereotypa föreställningar

- Kvinnor i "manliga yrken"
- Kvinnliga pedagoger som förebilder
- Spontana undervisningstillfällen utifrån barnens ord och dåd
- Könsblandade lekar och aktiviteter
- Stärka barnen språkligt
- Bryta könssegregation
- Användning av barnlitteratur
- Boken "Liten" tar förskolan hem till barnen

Orosanmälningar till socialtjänsten

- **Oro för hälsa**
- Förskolan anmäler oro för barns hälsa vid fysiskt våld/synliga fysiska skador eller berättelser om fysiskt våld
 - Från barnet
 - Från en förälder, oftast en mor
- **Oro för utveckling**
- Förskolan överväger att göra en orosanmälan men gör inte det
- Förskolan överväger inte en orosanmälan

Slutsatser

- Förskola en viktig arena: olika rörelser, integration, segregation
- För attitydförändringsarbete
- För generationsskifte
- För tidiga interventioner mot HRV
- Svåra villkor
- Hemmet i förskolan: blandade reaktioner (de 5 strategierna)
- Förskolan i hemmet: starka reaktioner

Slutsatser

- Studiens resultat ger anledning att delvis revidera kunskapen om hedersförtryck
- Den professionella paradoxen
- Privat och professionellt: vikten av oberoende institutioner
- Professionell neutralitet kontra lojalitet mot den egna gruppen
- Professionell otrygghet pga. rädsla för anklagelser om rasism från "de andra"
- Egennyttan och föräldraperspektiv eller gruppnyttan övertrumpar barns bästa
- Kvinnor ska styras, flickor och kvinnlig personal
 - Pojkar som inte lyssnar på fröknar och i synnerhet inte de som har liknande utseende som mamma
 - De har lärt sig att pappa kan sätta kvinnor på plats
- Kvinnliga omsorgsgivare och manliga samtalspartner

Slutsatser

- Diskrepans mellan styrdokumentet och förskolans verklighet
- Förskolans mandat i relation till vårdnadshavares starka rättsliga position
 - Valfrihet och fria skolvalet kan innebära frihet att utöva HRV
 - Socialtjänsten skulle kunna kompensera förskolans svaga mandat
- Att konfliktstilarna undvikande, kompromiss, och anpassning gör att vårdnadshavare som förespråkar hedersfostran i förskolan kommer i främsta rummet med konsekvensen att flickans intressen och förskolans värdegrund blir underordnade.
- Inkludera sig i hederskulturen

UMEÅ UNIVERSITET

Tack!